

ROMBAI TIBOR*

Az I. világháború hatása az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium működésére 1914 és 1918 között

Резюме. У своєму дослідженні я намагаюсь показати, як Перша світова війна вплинула на функціонування Ужгородської королівської католицької гімназії за допомогою шкільних повідомлень (звітів). Після розпаду Австро-Угорської імперії та багатоетнічного історичного королівства Угорщини між 1918–1991 рр., Закарпаття входило до складу кількох державних утворень. Зміни в політичній системі вплинули на освітній процес, в результаті чого багато документів було втрачено або знищено. Тому шкільні повідомлення (звіти) займають важливе місце в дослідженні історії шкільної Ужгорода першої половини ХХ ст.

Ключові слова: шкільні повідомлення (звіти), Перша світова війна, військовий випуск учнів, Ужгородська королівська католицька гімназія

Резümé. A tanulmányban – az iskolai értesítők segítségével – megpróbálom bemutatni, hogyan hatott ki az I. világháború az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium működésére. Az Osztrák–Magyar Monarchia, illetve a soknemzetiségű történelmi Magyar Királyság felbomlását követően 1918–1991 között Kárpátalja több államalakulathoz tartozott. A politikai rendszerváltások kihatottak az oktatásra is, ennek következményeként sok dokumentum tűnt el vagy semmisült meg. Ezért az iskolai értesítők fontos helyet foglalnak el Ungvár iskoláinak a XX. század első felére vonatkozó történelmi kutatásaiban.

Kulcsszavak: iskolai értesítők, első világháború, hadiérettségi, Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium

Abstract. In my research I try to show how World War I influenced the functioning of the Royal Catholic High School in Uzhhorod with help of school records. After the disintegration of the Austro-Hungarian monarchy and the multi-ethnic historical Kingdom of Hungary between 1918–1991, Transcarpathia was a part of several state formations. Changes in the political system also affected education, as a result many documents were lost or destroyed. Therefore, school records play an important role in the historical research of Uzhhorod schools in the first half of the 20th century.

Keywords: school records, World War I, military graduation, Royal Catholic High School in Uzhhorod

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az I. világháború hatását az Ungvári Katolikus Főgimnázium működésére az 1914–1915-ös és az 1917–1918-as tanévekben az iskolai értesítők tükrében. Ez azért is fontos, mivel Kárpátalja, azon belül is Ungvár, több államhoz tartozott a XX. század folyamán. Főleg az I. világháborút tekintve nem sok forrás maradt fenn. Az iskolai értesítők csak egy része maradt elérhető, ezért nagyon fontos feltárni azon folyamatokat, amelyek a háború során kihatottak az iskola működésére, azon belül is az oktatásra, a nemzetiségi, nyelvi viszony megváltozására az 1914–1918 évek során. Ezenkívül rálátást nyerhetünk, hogyan változott meg a hadba vonult tanulók száma a háború előrehaladtával, és az iskola szerepe a katonai szolgálatot teljesítő tanulók emlékének ápolása és támogatása szempontjából. Mennyire nőtt meg az iskolai értesítők fontossága ab-

* Aspirant, Doktorська школа історії та етнографії, Факультет гуманітарних наук, Дебреценський університет. * PhD-hallgató, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, BTK, Debreceni Egyetem. * PhD student, Doctoral School of History and Ethnography, Faculty of Arts, University of Debrecen. E-mail: tibor13@meta.ua

ban, hogy információt gyűjthessenek és őrizzenek nemcsak a hadba vonult tanulókról, hanem a tanintézmény volt tanulóiról és tanáraitól is. Megtudhatjuk, hogy az állam részéről, milyen intézkedéseket fogadtak el a háború során, és milyen problémákkal kellett megküzdenie a tanároknak és a tanulóknak egyaránt azért, hogy az oktatás továbbra is fennakadás nélkül folytatódjon.

Tanulmányom első részében felvázolom mindazon munkákat, amelyek teljesen vagy részben érintik az általam felvetett kérdést. A továbbiakban pedig egy összehasonlító jellemzést végzek a háború kezdeti hatásáról az oktatási folyamatra az 1914–1915-ös tanévben. Ezután megvizsgálom, hogyan hatott a háború utolsó fázisa az oktatási folyamatra, felhasználva a meglévő statisztikai adatok egy részét az adományozás megszervezését és a hadikötvények vásárlásának mértékét az 1917–1918-as tanévben. A legvégén összegzem kutatásom eredményét.

Az iskolai értesítők mint történeti források jellemzése

Az iskolatörténet elsődleges és legfontosabb forrásai a levéltári anyagok mellett az iskolai értesítők. „Iskoláink életéről leggazdagabban, a szemtanúk hitelességével az értesítők adnak számot. E műfaj nem az iskolák évi beszámolóit egyszerűen, hanem a tanárok tudományos megnyilatkozásainak fórumai, az iskolai élet színes le nyomatai, emberi sorsok induló szakaszának hírmondói. Köztük vannak a magyar és magyarországi szellemi élet kiválóságai. Az iskolatörténeti, tágabban a nevelés-történeti kutatásoknak legfontosabb forrásairól van szó.”¹ Igen részletes elemzést kapunk Gráberné Bösze Klárától az iskolai értesítőket tekintve: „Ennek ellenére a magyarországi könyvészetben mostohagyermeknek számítottak és számítanak az iskolai értesítők és évkönyvek. Pedig ezek a dokumentumok is a magyarországi könyvészet része, mégpedig fontos része, mert nemcsak a hazai oktatás és nevelés tanévenkénti eseményeiről közölnek alapvető, fontos és egyedülálló ismereteket, hanem osztályonként ismertetik a tantárgyakat, a tananyagot, a használt tankönyveket is. A tanárok névsora mellett bemutatják iskolai munkájukat és iskolán kívüli tevékenységüket. Megismerhetjük a diákok tanulmányi eredményeit és az órákon kívüli tevékenységeiket, pl. önképzőkörben való munkájukat.”²

A műfaj előzményei a XVIII. századig nyúlik vissza. Mária Terézia már 1777-ben a Ratio Educationis 235. §-ában előírta, hogy „A tanév végén [...] minden iskolában és fakultáson nyomtatásban kell megjelentetni a teljes év munkájával kiérdemelt osztályzatok jegyzékét.”³ Az 1806-os úgynevezett II. Ratio Educationis 222. paragrafusában ugyancsak előírta: „Miután tehát e szabályok szerint a vizsgák befejeződtek, az igazgató [...] kihirdeti az érdemjegyek rendjét, és [...]

¹ *A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1850/51–1948/49.* Szerk. Gráber Jánosné – Léces Károly. 1. köt. Budapest, 1996, 7.

² http://www.tanszertar.hu/eken/2007_01/gbk_0701.htm (Letöltve : 2019. augusztus 3.)

³ *Ratio Educationis: az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása.* Ford. Mészáros István. Budapest, 1981. 186.

a tanév végén gondoskodik ennek kinyomtatásáról [...]”⁴ Ezek a kiadványok – érdemsorozatok – nagyrészt latin nyelven jelentek meg *Classification juventutis ...*, *Juventus gymnasii* stb. címmel, és az iskolai értesítők elődjeinek tekinthetők. Csak a tanulók névsorát és érdemjegyeit tartalmazták, ellenben a tanári névsort csak ritkán közölték.⁵

Az évi jelentések, iskolai értesítők, évkönyvek megjelenése a XIX. század közepétől rendszeressé válik. Ebben fontos szerepe volt az 1849-ben kiadott osztrák oktatásügyi rendeletnek, az Entwurfnak (Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich), amely a magyarországi iskolákra is kötelező volt. E rendelet az iskolai értesítők kiadására kötelezte a középiskolákat⁶. Az új rendelkezést a szabadságharc leverése után Magyarországon is kötelezővé tették, már az 1850/51-es tanévtől.⁷ „A 116.§ írta elő, hogy minden gimnázium a tanév végén értesítőt jelentessen meg, melynek tartalmaznia kell a tantervet, a megjelent tanügyi rendeleteket, az iskolai könyvtárak, szertárak gyarapodását, a tanárok névsorát, munkásságát, a tanulók névsorát és jegyeit, statisztikákat stb., valamint egy tanulmányt, az ún. programértekezést. Ez legtöbb esetben az iskola egy tanárának tudományos értekezése volt.”⁸ Az iskolai értesítők kiadása a trianoni békeszerződés után is tovább folytatódott. Kárpátalján nem egy esetben több nyelven jelentek meg (szlovák, ruthén, (ukrán), magyar). Azonban 1944 után az iskolai értesítők kiadása Kárpátalján megszűnt. 1948–1980 között Magyarországon is megszakadt az iskolai értesítők kiadása. Az 1980-as évektől kezdve előbb szórványosan, az 1990-es évektől pedig ismét rendszeresen készülnek, nemcsak Magyarországon, hanem a határon túli magyar nyelven oktató intézményekben is.⁹

Az 1960-as évektől egyre több iskola jelentetett meg évkönyveket újra többkevesebb rendszerességgel. Ezek legtöbbször jubileumi kiadványok voltak, és tartalmukban, szerkezetükben messze eltértek a hagyományos iskolai értesítőktől.¹⁰

A „hagyományos” iskolai évkönyvek céljáról és szerkezetéről az 1933-ban kiadott *Magyar Pedagógiai Lexikon* így írt: az iskolák „a tanév végén nyomtatott évi értesítőt adnak ki, amelyre nézve a rendelkezések a következők: tartalmaznia kell a lefolyt iskolaév történetének minden fontosabb mozzanatát (beírások, tanév megnyitása és lefolyása; vizsgálatok, a testületben beállott változások; tanulmányi kirándulások; isk. ünnepélyek; egészségi állapot; az intézet jótékonyága;

⁴ *Ratio Educationis* 1981. 324.

⁵ <https://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/a-magyarorszagi-iskolai-ertesitokevkonyvek-evszazadai-es-bibliografiai-feltarasuk> (Letöltve: 2019. augusztus 6.)

⁶ http://epa.oszk.hu/00900/00997/00018/pdf/EPA00997_Letunk-2011-3_094-103.pdf (Letöltve: 2020. február 5.)

⁷ <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/iskolai-erdemsorok-ertesitok-es-evkonyvek-a-xviii-szazad-kozeptol-a-xx-szazad> (Letöltve: 2019. augusztus 6.)

⁸ <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-magyarorszagi-iskolai-ertesitokevkonyvek-evszazadai-es-bibliografiai-feltarasuk> (Letöltve: 2019. augusztus 3.)

⁹ <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=136> (Letöltve: 2020. február 5.)

¹⁰ <https://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/iskolai-erdemsorok-ertesitok-es-evkonyvek-a-xviii-szazad-kozeptol-a-xx-szazad> (Letöltve: 2019. augusztus 6.)

hivatalos látogatások stb.); a testület tagjainak névjegyzékét, iskolai munkakörét, társadalmi és irodalmi munkásságát; az ifj. egyesületek működését; a végzett tananyag rövid jelzését; a használt tankönyvek jegyzékét; a könyv- és szertárak gyarapodását és jelen állapotát, a tanulók névjegyzékét és osztályzatát osztályonként; a tanulókra vonatkozó statisztikai adatokat; tájékoztatást a következő iskolai évről; a középiskolákban ezenkívül értekezést és az érettségi vizsgálatok ismertetését.”¹¹ Az 1945 előtt kiadott évkönyvek többsége valóban ilyen volt.

Most olyan munkák felsorolása következik, melyek részben kapcsolódnak a tanulmányom tematikájához.

Elsőként érdemes kiemelni Szabolcs Éva *Iskolai értesítők neveléstörténeti forrásértéke. A Budapesti II. kerületi Állami Reáliskola 1855–1914* című tanulmányát. Ebben a tanulmányban Szabolcs Éva kiemeli az iskolai értesítők fontosságát az oktatási intézmények történeti kutatásai során, mivel lehetőséget nyújt, hogy egy objektív képet alkossunk egy-egy intézmény működéséről, fejlődéséről.

A következő munka Jáki László nevéhez fűződik, aki az OPKM (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum) főmunkatársa. Műve *A magyar neveléstudomány forrásai*, amely 1993-ban jelent meg az OPKM kiadásában 345 oldalon. Ebben a műben ismerteti a már megjelent program-értekezések repertóriumait. Megemlítené, hogy kiemeli Panyák Ede művét, amely elsőként 1887-ben látott napvilágot, és az 1850-től 1885-ig megjelent középiskolai értesítők tanári munkáit, értekezéseit sorolja fel témák szerint.

Természetesen nem lehet kihagyni Gráberné Bösze Klára és Léces Károly közös munkáját *A magyar iskolai értesítők bibliográfiáját 1996 és 2006 között*, amely tizen-négy kötetben jelent meg. Tartalmazta a történelmi Magyarország területén működött iskolák értesítőit. Az 1918-ban elcsatolt területekre vonatkozó adatok sajnos nem kerültek a bibliográfiába. Ezért is fontos azon iskolai értesítők felkutatása és feldolgozása, amelyek az elcsatolt területeken lettek kiadva az I. világháború után.

A témához kapcsolódó fontos tanulmányok közül szeretném megemlíteni Balogh Lívia *Kárpátaljai magyar iskolai értesítők adatbázisa* című publikációját. Ezen adatbázis két nagy levéltár, az Országos Széchényi Könyvtár, illetve az Állami Kárpátaljai Megyei Levéltár értesítőállományát közli. Az adatbázis települések szerint csoportosítva tartalmazza az értesítő címét, jelzetét és az évszámokat, amelyekre vonatkozik. Megemlíteném, hogy az 1914–1915-ös iskolai tanév Ungvári Katolikus Főgimnázium értesítője ezen adatbázisokban nem található, ezért is fontos, mint történelmi forrás, amely elsőként kerül publikálásra.

A saját témámhoz közellálló tanulmányt emelném ki Kovács Eleonórától *A háborús helyzet és az oktatási folyamat kölcsönhatása Ungváron 1914–1915 évi tanévben*. E munkában két ungvári intézményt, az Ungvári Görögkatolikus Tanítóképzőt és az Ungvári Görögkatolikus Kántortanítóképző-intézet működésének sajátosságait jellemzi az 1914–1915-ös tanévben az iskolai értesítők segítségével.

¹¹ *Magyar pedagógiai lexikon*. Budapest, 1933. 511–512.

Nem utolsósorban meg kell említeni a legújabb kutatások eredményét Dupka György *A Nagy Háború emlékezete Kárpátalján 1914–1918. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepek* című könyvét. A műben részletes jellemzést kaphatunk a háború fontosabb eseményeiről, amelyek Kárpátalját érintették: szociális, politikai, oktatási, gazdasági helyzet alakulását illetően is.

Az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium értesítője az 1914–1915-ös iskolai tanévről

A tanintézmény igazgatója Románecz Mihály volt 1901-től egészen 1920-ig. Az iskolai értesítőben a főgimnázium adataihoz az 1914–1915-ös tanévben rögtön közlik azon tanulók vagy volt tanulók nevét, akik részt vettek vagy vesznek a Nagy Háborúban.

Elsőként Bussay Kálmán ny. Magy. Kir. államvasúti főellenőr Budafokról küldött értesítést egy volt tanulóról, Balogh Zoltánról, aki több mint húsz évvel a háború kezdete előtt fejezte be tanulmányait az adott tanintézményben. Rövid jellemzést kapunk, hogy hol tanult, továbbá a gimnázium befejezte után milyen beosztásban dolgozott. Megtudjuk, hogy a mozgósítás kezdetétől hadnagyként a Przemysli védőseregében szolgált. Sajnos további sorsa nem tisztázott. „Hogy él-e még, vagy azóta már hősként elesett, senki sem tudja, mert a vár szomorú eleste után megmaradt és fogságba került katonáink névsorát még sehol sem közölték.”¹²

A második tanuló dr. Románecz Arisztid, aki Románecz Mihály fia volt. 1901-ben érettségizett az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnáziumban és jogász diplomát szerzett. Ő is hadnagy rendfokozatban kezdte meg a háborút, mint a fent említett hadba vonult Balogh Zoltán. Az iskolai értesítőben felsorolják azokat a csatákat, amelyekben részt vett, „s a mozgósítás kezdetétől fogva, mint császári és királyi tartalékos hadnagy a déli harctérre, montenegrói határra vonult. Zászlóalj-parancsnokával együtt tartott egyik előzetes terepszemle alkalmával egy ellenséges gránát tőlük pár lépésre robbant szét csodával határos, hogy sértetlenek maradtak. Résztvett a boszniai visszavonuló, majd győzelmesen előrenyomuló és az ellenséget végképp kiszorító hadjárat majd minden mozzanatában: a Limhidfői, visegrádi, Ali-brdói, hon-pjeszaki, vlaszenicai, romanja-planinai, veliko-brdói, második visegrádi és a szemeczi csatákban, mely utóbbiakban a győzelmes előrenyomulás óta már, mint századparancsnok, éppen midőn egy erdős magaslatot megostromolt és a tető ellen századát szuronyrohamra vezette, 1914 okt. 24-én bal felső combján súlyosan megsebesült.” Felépülése után újonck kiképzésére Mezőkövesdre került. Ezután újból mint századparancsnok a déli harctérre vezényeltek: „Eddigi utolsó levele S.Luzióból kelt és az isonzói csatában már részt vett.”¹³

¹² ROMÁNECZ MIHÁLY (1915): *Az ungvári kir. kath. főgimnázium értesítője az 1914–1915. iskolai évről*. Ungvár. 14.

¹³ Uo.

A fenti feljegyzések a hősies, hazafias viselkedését mutatják be, ezáltal is példaképet állítva a gimnázium diákjai előtt. Ezenkívül nyomon követhetjük, hogyan változtak a hadiesemények a háború kirobbanásakor. A következő felsorolás úgyszintén a volt tanulókat említi, igaz kevesebb információval.

D. Nagy József hadnagyi rendfokozatban szolgált Przemysl ostrománál, de orosz fogságba esett. Több információt nem tudunk róla. Plótényi Vilmos Plótényi Nándor híres hegedűművész egyik fia. „Ő is a háború eleje óta Przemysl várában harcolt, hősi magatartásáért vitézségi érmet kapott és az erősség elestével bizonyára orosz fogágba került.” Ezután felsorolják azon tanulók névsorát, akik hadba vonultak. Fontos, hogy megadják a születési évüket is, mivel észrevehető, hogy a hadbavonultak többsége csak 17–18 éves fiatal volt. Ez a folyamat az elkövetkező éveken csak jobban felerősödött. Sokan közülük soha nem térnek vissza (1. táblázat).¹⁴

1. táblázat *Az 1896–97-ben született tanulók névsora, akik 1915-ben hadba vonultak*

1896-ban születtek		1897-ben születtek	
1. Jaszencsák Sándor	VI. osztályos a háború kezdetétől	1. Demkó István	12. Papházy Nándor
2. Balogh István	VIII. osztályos	2. Engel Miklós	13. Románecz Mihály
3. Csuka László	VIII. (önkéntes)	3. Gulovics Péter	14. Volovesák Imre
4. Juttkovics Gyula	VIII. osztályos	4. Herskovics Sámuel	15. Steppel Artúr*
5. Pákh János	VIII. osztályos	5. Hniczky László	
6. Stépán Géza	VIII. osztályos	6. Juhász Jenő	
7. Szabó Géza	VIII. osztályos	7. Klein Béla	
8. Szemán Gyula	VIII. osztályos	8. Luszti Jenő	
9. Pritz János	VII. osztályos	9. Melles János	
10. Zelmanovits Hermann	VI. osztályos	10. Németh Géza	
11. Neviczky János	VI. osztályos	11. Ortutay Pál	

*Steppel Artúr csak tizenöt éves volt, önkéntesként állt be katonának.

Forrás: *Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1914–1915-ös iskolai évről*

¹⁴ ROMÁNECZ 1915. 16.

Az általános mozgósítás következtében 1914 augusztusában az iskola épületében laktanyát rendeztek be ujoncoknak. Ezek kivonulása után pedig katonai kórház lett. Az iskola épületét csak a minisztérium közbelépése miatt szolgáltatták vissza. Ezért a tanítás csak 1914. november 16-án kezdődött meg. Véglegesen az iskola épületét csak 1914 decemberében lehetett újból használatba venni.

A háború nemcsak a tanulókat érintette, hanem a tanárokat is. Lepsényi Istvánt és Szathmáry Lászlót harctéri szolgálatra küldték, négyet pedig különböző itthoni szolgálatokra alkalmaztak. Lepsényi István és Szathmáry László a háború végéig nem tértek vissza.

Az 1914–1915-ös tanévet tíz osztállyal kezdte meg az intézmény. 1915. március 26-án dr. Mázy Engelbert tankerületi királyi főigazgató tett hivatalos látogatást, amikor a hadba vonult VIII. osztályukkal tartott érettségi vizsgálatot. A behívott Szathmáry László tornatanárt nem tudták helyettesíteni a háború végéig, ezért a tornagyakorlatokat tíz percnyi szünetek alatt az udvaron lévő szereken végezték.¹⁵

A háború kihatott az ifjúsági egyesületek működésére is. A háborús viszonyok és a tanév megrövidülése következtében a segélyegyletet és az egyházi éneket kivéve minden más egyület megszűnt működni.

Az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium értesítője az 1917–1918-as iskolai tanévről

Az 1917–1918 tanév értesítőjében információt kapunk azon tanárokról, akiket behívtak katonai szolgálatra. Az 1914–1915. iskolai évhez képest – Lepsényi Istvánon és Szathmáry Lászlón kívül, hadba vonultak: Garcsár Sándor, Gulovics Tivadar, Tamáskovics Antal, dr. Laudon István, Klekner János. Mivel nem tudták pótolni Szathmáry László tornatanárt, aki még 1914-ben hadba vonult, ezért a VKM (Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium) rendelete értelmében 1917 novembere és 1918 márciusa közötti hónapokban a tanulók egyes tanárok irányításával, a város környékén kirándultak. Ezenkívül tornatanár hiányában a tornagyakorlatokat az iskolában szeptemberben és március–májusban végezték a 10 percnyes szünetek alatt az udvaron lévő szereken. „A tanári testület az iskolai évet előkészítő értekezletet 1917. augusztus 31-én tartotta. A folytatólagos beiratások javító, pótló, és magánvizsgálatok rendben és időben szeptember-2,3, és 4-én folytak le.”¹⁶ A I., II., III., IV. és V. osztályba jelentkezők száma meghaladta az egy-egy osztályba felvehető tanulók számát. A megnövekedett jelentkezők száma miatt a minisztérium engedélyével párhuzamos osztályokat nyitottak. Így tizenkét osztállyal indult az új tanév az 1914–1915-ös tanévhez képest, amikor is csak tíz osztály volt. Ennek egyik legfőbb oka az lehetett, hogy a háborús viszonyok miatt a tanulóknak abba kellett hagyni a tanulmányaikat egy időre, addig míg a körülmények nem tették lehetővé a tovább tanulást.

¹⁵ ROMÁNECZ 1915. 15.

¹⁶ ROMÁNECZ MIHÁLY (1918): *Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1917–1918. iskolai évről*. Ungvár. 11.

Az igazgató továbbra is Románecz Mihály maradt. Aktív irodalmi tevékenységet folytatott. 1916-ban az iskola évkönyvében jelent meg a tragikus hangszerelésű *Harctéren lévő fiaimhoz* című költeménye, melyben az Isonzónál harcoló Arisztid és az északi harctérre önkéntesként vonult – egyébként névvel nem említett – kisebbik fiáért mondott fohászt Románecz: „Harc tüze, ha újra fellobbanna, / Vegyed Uram őket oltalmadba! / S mindkettőnek acél szíve, karja / Szép hazánkat vigye diadalra!”¹⁷ A kisebbik fiát szintén Mihálynak hívták, aki ungvári katolikus főgimnázium befejezése után 1915-ben hadba vonult. Több információt róla nem tudunk.

Az értesítő krónikájából megtudhatjuk, hogy Románecz Mihály 1917-ben a Gyöngyösi Irodalmi Társaság évi közgyűlésén és az Arany-ünnepélyen, 1918-ban, ugyancsak az irodalmi társaság évi közgyűlésén, valamint a Tompa- és a Gyóni-ünnepélyen mondott elnöki beszédet, és részt vett a társaság Háborús Emlékkönyvének szerkesztésében is.¹⁸ Harminckilenc éve volt tanár, amikor az ungvári főgimnázium 1918. évi – történetében utolsó – értesítőjében Románecz Mihály érdemeit és viselt tisztségeit így foglalta össze: az országos középiskolai tanáregyesületnek és az országos választmányának rendes, az Ung vármegyei Állami Tisztviselők Körének választmányi, Ung vármegyei Törvényhatósági Bizottsága választmányának állandó tagja, az Ungvármegyei Közművelődési Egyesületnek és az Ungvári Társaskörnek választmányi tagja, az Ungvári Dalkör örökös díszelnöke, a D. M. K. E. Közművelődési Osztályának választott tagja, a Fiatalokúak Kassai Felügyelő Hatóságának, az Ungvári Siketnéma-intézet igazgatótanácsának tagja, a Gyöngyösy Irodalmi Társaság elnöke, az Ungvár–Ceholnyai Görögkatolikus Hitközség és a Katolikus Kör világi elnöke. Az Ungvári Erzsébet Kör tiszteletbeli elnöke és a Gromon Dezső Magyar Nyelvtérjesztő Egyesület dísztagja.¹⁹ Sajnos ezután nagyon kevés információt találtam róla. Halálának híre az Ungvári Királyi Drugeth Gimnázium 1943–1944-es évkönyvében található. A következőket írták róla: „Munkateli, eredménydús életének 90-ik évében csendesen elhunyt az ungvári kir. kat. főgimn. utolsó igazgatója. Távozásával egy korszak zárult le. A magyar kir. kat. főgimnázium csehszlovák állami reálgimnáziummá lett. Fennkölt, nemes szelleme, úri modora, mély problémameglátásai, fáradhatatlan nevelői, irodalmi társadalmi munkája, utolérhetetlen szónoki ereje, olyan mély nyomokat hagytak tanártársai, a tanuló ifjúság és Ungvár város egész társadalmának lelkében, hogy azokat az idegen szellem ereje sem tudta elhomályosítani.”²⁰

¹⁷ ROMÁNECZ MIHÁLY (1916): *Harctéren lévő fiaimhoz*. In *Az ungvári kir. kath. Főgimnázium értesítője az 1915–1916. iskolai évről*. Ungvár. 4–7.

¹⁸ MÁK FERENC rövid életrajzi leírást ad Románecz Mihályról, MÁK FERENC: *Románecz Mihály Pancsovai évei (1880–1899)*. *Hungarológiai Közlemények*, 2015. XVI. évf. 1. sz. 110–131.

¹⁹ ROMÁNECZ 1918. 13–14.

²⁰ PAPP FERENCZ (1944): *Az ungvári királyi állami magyar Drugeth-gimnázium évkönyve az 1943–1944 iskolai évről (fennállásának 331 évében)*. Ungvár. 5.

Továbbra sem működtek a háborús viszonyok és a tanév megrövidülése miatt a következő szakkörök: önképző, torna-, műének és a zeneegyesület, kivéve a Mária-kongregációt, segélyegyletet. Ellenben aktivizálódott a hadijótékonyosság. A háború harmadik évében a hadijótékonyosság nagy szerepet kapott. Példaértékűvé vált a hadikötvények vásárlása, az elhunyt katonák sírjainak ápolása, karácsonyi szeretettadomány, gyűjtés a hazatért hadifoglyok számára a tanulók közadakozásaiból. Az 1918-as tanév végére az összegyűjtött összeg az 1917. évi hadijótékonyosság elérte a 716,1352 koronát. A jótékonyági tevékenységek nagyban hozzájárultak a hazafias szellem megerősítéséhez, ezáltal is bizonyítva az iskola szerepét a háború során.

A haderő kiegészítése szükségessé tette a 19 éves diákok bevonulását. A katonai szolgálatra alkalmasnak minősített diákok hadiériettségét tettek. Egyre fiatalabb korosztályok kerültek sorozás alá. A hadba vonult középiskolai tanulók magánvizsgát tehetnek, a gimnáziumok 8. osztályos diákjai pedig bevonulásuk előtt vizsga nélkül érettségi bizonyítványt kaptak.²¹ Hasonló helyzet alakult ki a vidék többi tanintézményében is, így szükségszerű „hadiériettségivel” – tanáraikkal együtt – kerültek a frontra az ungvári és más iskolák diákjai is. Nem voltak kivételek ez alól az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium tanulói sem, akik közül a következő tanulók tettek hadiériettségét (2. táblázat).²² A további sorsa többségüknek ismeretlen, eltűntek a háború forgatagában vagy hadifogságba kerültek.

2. táblázat „A VKM 1918. január 2-án kelt. 7 eln. rendelete alapján az írásbeli mellőzésével az előzetes tanfolyam elvégzése után szóbeli érettségi vizsgátott tettek 1918. március 7-én a következő hadbavonult tanulók”

	A tanuló neve	Születési idő
1.	Andor Pál	1900
2.	Flenykó Péter	1900
3.	Korláth Árpád	1900
4.	Makcsay Géza	1900
5.	Nagy László	1900
6.	Répay Béla	1900
7.	Szentkereszthy László	1900
8.	Takács Miklós	1900
9.	Takács Sándor	1900

²¹ DUPKA GYÖRGY (2018): *A nagy háború emlékezete Kárpátalján: 1914–2018. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepek.* Ungvár–Budapest. 22.

²² ROMÁNECZ 1918. 32–33.

A 2. táblázat folytatása

„A VKM-nek ugyancsak 1918 január 2-án kelt 7 eln. r.az írásbelinek mellőzésével és az előzetes tanfolyam elvégzése után szóbeli vizsgálatott tettek 1918. április 26-án és 27-én a következő hadbavonult tanulók”

10.	Ágoston Béla	1900
11.	Csicseri László	1898
12.	Glück Ármin	1898
13.	Gorzó István	1900
14.	Havas Mór	1897
15.	Ipovitz Károly	1899
16.	Korosi Ferenc	1900
17.	Kiss Aladár	1900
18.	Kossey Gyula	1900
19.	Krafcsik Mihály	1900
20.	Mocskos Mihály	1898
21.	Péter Ferenc	1900
22.	Pogány László	1900
23.	Pollácsek Vimos	1899
24.	Popovits István	1900
25.	Remecki István	1899
26.	Slepkovszky S.*	1899
27.	Stotter Adolf	1900
28.	Szabó József	1900
29.	Tabódy Zsolt	1900
30.	Tóth János	1896
31.	Vajó Antal	1897
32.	Varga János	1896
33.	Zsoldos Béla	1900

A 2. táblázat folytatása

„A VKM 1918. évi április hó 19-én kelt az 4280 sz. rendelete alapján az írásbeliek mellőzésével és az előzetes tanfolyam elvégzése után szóbeli érettségi vizsgálatot tettek 1918. évi május hó 27-én a következő hadbavonult tanulók”

34.	Bartha Béla	1898
35.	Gara Miklós	1897
36.	Gönczi János	1899
37.	Gyurin János	1899
38.	Kocska József	1899
39.	Kozma Sándor	189**

*Csak a vezetéknev volt feltüntetve.

**Nem lehet kiolvasni.

Forrás: Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1917–1918 iskolai évről

Az iskolai értesítők nemcsak statisztikai adatokat tartalmaztak, hanem fontos személyes információkat is a volt tanulókról, ezáltal fontos történelmi forrásként szolgálnak, mivel a háború forgatában sok hivatalos dokumentum semmisült meg vagy tűnt el. Ha részben is, de van lehetőségünk rekonstruálni a múltat és választ kapni egyes kérdésekre. Összehasonlítva az 1914–1915-ös iskolai tanév statisztikai táblázatának adatait az 1917–1918-aséval, akkor az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

1. A két gimnáziumi értesítőből azt láthatjuk, hogy a tanulók létszáma 1914–1915-ös tanévhez képest 435 főről 567 nőtt. Ennek oka az is lehet, hogy olyan tanulók is jelentkeztek, akik háború kezdete miatt tanulmányaikat nem tudták folytatni az előző tanévekben.

2. Megnövekedett a magántanulók száma is: 12-ről 29-re. Az 1912–1913-as tanévben 9 magántanuló volt.²³ Ennek oka az lehetett, hogy a hadba vonult tanulók mindenféleképpen igyekeztek bizonyítványt szerezni, ezáltal jobb helyzetbe kerülhettek a hadseregben. Ez megfigyelhető a hadiértségit tett tanulók születési adataiból is.

3. Növekedett a behívott tanulók száma is. Az 1914–1915-ös tanévben 26 fő volt, az 1917–1918. tanévben pedig 39 fő lett. Ez természetesen a háború súlyosbodó következménye volt, ami újabb és újabb haderőpotlást igényelt.

4. Növekedett azon tanárok száma is, akik beléptek a seregbe. 1914-ben két tanár vonult hadba, 1917-ben pedig öt. Egyes tanárokat a háború végéig nem tudták pótolni (Szathmáry László tornatanárt).

²³ ROMÁNECZ MIHÁLY (1913): *Az ungvári kir. kath. főgimnázium értesítője az 1912–1913. iskolai évről*. Ungvár. 430.

5. A nyelvviszonyokat tekintve a többség továbbra is a magyart vallotta anyanyelvének, habár láthatjuk a sokszinűséget is. Ez vonatkozik a vallási hovatartozásra is, amely az évek során nem változott jelentősen. Továbbra is a görögkatolikusok voltak többen függetlenül azoktól a változásoktól, amelyek az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnáziumot érintették a háború során (3. és 4. táblázat).²⁴

6. Növekedett a hadi jótékonyság mértéke, amit az összegyűjtött összegre is vehetünk. Ez részben az iskola szerepét is növelte példamutatásból és hazaszeretetből egyaránt.

3. táblázat *Általános statisztikai adatok a tanulókról (1914–1915. iskolai tanév)*

Tanulók száma		Vallásuk		Anyanyelvük	
Elmaradtak	44	római katolikus	131	magyar	267
Nem osztályozták	2	görög katolikus	186	magyar–német	21
Magántanulók	12	evang. református	41	magyar–ruthén	76
Végig megmaradtak	435	ágost. református	4	magyar–tóth német–magyar	63 2
Összesen	481	izraelita	73	ruthén–magyar tóth–magyar	4 2

Forrás: *Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1914–1915 iskolai évről*

4. táblázat *Általános statisztikai adatok a tanulókról (1917–1918. iskolai tanév)*

Tanulók száma		Vallásuk		Anyanyelvük	
Elmaradtak	42	római katolikus	161	magyar	361
Nem osztályozták	2	görög katolikus	245	magyar–német	27
Magántanulók	29	evang. református	54	magyar–ruthén	107
Végig megmaradtak	567	ágost. református	5	magyar–tóth német–magyar	65 4
Összesen	613	izraelita unitárius	100 2	ruthén–magyar tóth–magyar	0 3

Forrás: *Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1917–1918 iskolai évről*

²⁴ ROMÁNECZ 1918. 35.

Bár csak részben sikerült feltárni a háború hatását az oktatási folyamatra, de így is kijelenthetjük, mennyire megnőtt az iskola szerepe a háborús viszonyok folyamán, amelynek köszönhetően az elkövetkező nemzedékek nem felejtik el hőseiket. További kutatásra várnak azon iskolai értesítők, amelyeket a csehszlovák érában adtak ki 1920 és 1938 között.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *A magyarországi iskolai értesítők bibliográfiája 1850/51–1948/49.* Szerk. Gráber Jánosné – Lécse Károly. 1. köt. Budapest, 1996.
2. DUPKA GYÖRGY (2018): *A nagy háború emlékezete Kárpátalján: 1914–2018. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepek.* Ungvár–Budapest.
3. GRÁBERNÉ BÖSZE KLÁRA (2007): *A magyarországi iskolai értesítők/évkönyvek évszázadai, és bibliográfiai feltárásuk.* <https://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/a-magyarorszag-i-iskolai-ertesitokevkonyvek-evszazadai-es-bibliografiai-feltarasuk>. (Letöltve: 2019. augusztus 3.)
4. GRÁBERNÉ BÖSZE KLÁRA (2016): *Iskolai érdemsorok, értesítők és évkönyvek a XVIII. század közepétől a XX. század közepéig – jelentőségük, számbavételük.* <https://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/iskolai-erdemsorok-ertesitok-es-evkonyvek-a-xviii-szazad-kozepetol-a-xx-szazad>. (Letöltve: 2019. augusztus 6.)
5. ISPÁNOVICS CSAPÓ JULIANNA: *A magyar iskolai értesítők és kialakulása feltárása. Létünk 2011/3.94–103.* Újvidéki Egyetem, BTK. 2011. http://epa.uz.ua/00900/00997/00018/pdf/EPA00997_Letunk-2011-3_094-103.pdf. (Letöltve: 2020. február 5.)
6. KERTÉSZ GYULA (2000): *A hazai iskolai értesítők száz esztendeje.* <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=136>. (Letöltve: 2020. február 5.)
7. *Magyar pedagógiai lexikon.* Budapest, 1933.
8. MÁK FERENC (2015): Románecz Mihály Pancsovai éve (1880–1899). *Hungarológiai Közlemények*, XVI. évf. 1. sz. 110–131.
9. PAPP FERENCZ (1944): *Az ungvári királyi állami magyar Drugeth-gimnázium évkönyve az 1943–1944 iskolai évről (fennállásának 331 évében).* Ungvár.
10. *Ratio Educationis: az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása.* Ford. István. Budapest, 1981.
11. ROMÁNECZ MIHÁLY (1913): *Az ungvári kir. kath. főgimnázium értesítője az 1912–1913. iskolai évről.* Ungvár.
12. ROMÁNECZ MIHÁLY (1915): *Az ungvári kir. kath. főgimnázium értesítője az 1914–1915. iskolai évről.* Ungvár.
13. ROMÁNECZ MIHÁLY (1916): *Harctéren lévő fiaimhoz.* In: *Az ungvári kir. kath. Főgimnázium értesítője az 1915–1916. iskolai évről.* Ungvár.
14. ROMÁNECZ MIHÁLY (1918): *Az ungvári királyi kath. főgimnázium értesítője az 1917–1918. iskolai évről.* Ungvár.

